

Varpas išeina kas
antras mėnesis. Metinė
prekė su parsiumtinu:
Rusijoje (kuver-
tuose) 5 rubl.,
Prusose 3 auks.,
Amerikoje ir kitur 4 auks.

VARPAS

Apgarsinimai V a r p e,
ištisa eilutė smulkaus
rašto, kaštuoja
60 fen. arba 30 kap.

literatūros, politikos ir mokslo dvimėnesinis laikraštis.

Katalikų bažnyčia ir lietuviai Amerikoje.

Sutaisymas lietuviškų parapijų Amerikoje ir bažnyčios turtų pastatytas ant neteisingo pamato. Bažnyčios turtai, parapijos savastis, tiesiog sakome, apgavingai ant vyskupo vardo užrašyti. Bažnyčios turtas pakyla iš lietuvių aukų, o jis tuotarpu lieka savastimi ne tų, kurie aukas davė, tik nieko nedavusio vyskupo. To da negana, tie patys parapijonys, rods per savo prabaščius, turi da prisidėti prie užlaikymo to paties vyskupo. Lietuviai aukauja ant pastatymo bažnyčios tankiai paskutinį dolerį, pasitikėdami, kad pastatyta bažnyčia yra jų savastimi. Tuotarpu teip nėra, kadangi lietuvių kunigas, tų pačių lietuvių užlaikomas, užrašė bažnyčią ant vyskupo vardo, kas tankiai daroma net be parapijonų žinios. Tai-gi, tiesiog sakant, kunigas lietuvis prigavo savo brolius lietuvius, savo užlaikytojus, ir jų pastatytą bažnyčią padarė savastimi svetimšalio vyskupo. Ar toksai sutaisymas teisingas? Mums rodosi, kad jisai tik piktna žmones ir mažina jų užsitikėjimą savo dvasiškais vadais; jisai yra priežastimi dygstančių čia nepriklausančių katalikiškų bažnyčių, kurios pirmiausiai užgimė tarp lenkų, o kaip matome iš atsiliepimų „Lietuvos“ ir „Garso“, atsirado jau tokia bažnyčia ir tarp lietuvių Chicagoje. Reikėjo vien pradžios: netaktiškumas, neteisingumas užveizėtojų bažnyčios sutaisys jų daugiau ir kitose vietose.

Rods, „Rytas“ teisina, kad lietuvių pajiegomis pastatyta bažnyčia negali buti jų savastimi, nės Amerikoje toks esąs sutaisymas, kad bažnyčia gali buti savastimi tik vyskupo. Lietuviai, mat, turi tiesą vien aukas nešti pastatymui bažnyčios, bet neturi tiesos nė prižiūrėti jos, nė reikalauti rokundų nuo kunigų, kurie paprastai, norėdami tvirčiau prie jos prisirišti, be parapijonų žinios, tyčia didina skolas. Gal but, kad tokia įvesta tvarka sutaisymui Amerikoje lietuviškų bažnyčių, mes nė nesiginčysime, tik turime paklaust, ar „Rytui“ rodosi, kad toks sutaisymas teisingas? Jeigu neteisingas, tai priderystė kiekvieno teisingo žmogaus neteisingą

sutaisymą prašalint ir bažnyčią pastatyt ant geresnių, teisingesnių pamatų.

Amerikoje jau yra daug lietuviškų katalikiškų parapijų — pagal kun. Žebrio geografią yra jų 20. Tarp tų parapijos Shenandoah ir Chicago turi net po 10 000 parapijonų. Chicagoje, kiek žinome iš laikraščių, stato naują bažnyčią, kuri kaštuos 150 000 dolerių (300 000 rubl.), ir žinoma už lietuvių aukas. Ikiol viskas gerai. Amerikoje lietuviai tai darbininkai, prie vietos liuosai pririšti. Kun. Žebris paduoda skaitlių Chicagos ir Shenandoah lietuvių parapijonų po 10 000, bet tegul tik čia apsisistos darbai, lietuviai darbininkai turi trauktis kur kitur. Tai kas tada bus su pastatyta iš lietuvių aukų net už 150 000 dol. bažnyčia? Jeigu lietuvių skaitlius sumažės teip, kad negalima bus savystovės bažnyčios užlaikyt, tąsyk jug svetimšalis vyskupas gali ją parduoti, ar šei pavesti daug už lietuvius turtingesniems airiams, arba kitokiems katalikams. Bet kas bus su lietuvių aukomis? ar jas sugražins aukautojams? Žinoma, nesugražins, nės lietuviai prileisti vien aukaut, o nežiurėt, ant ko jų aukos bus apverstos, kas jas pasinaudos.

Ir tokiam tai sutaisymui bažnyčių pritaria Amerikos lietuviai-kunigai, ir tokias tai neteisybes, kokias kitur paprastu vadina plėšimu, randa geromis ir teisingomis! Ne dyvai, jeigu šiandien vis daugiau atsiranda lietuvių, klausiančių: ar-gi ištikro teip didelės aukos, išleistos ant statymo bažnyčių, atgabena tam tikrą naudą? Ar nenaudingiau butų buvę už tuos šimtus tukstančių, kuriuos kaštavo Amerikos lietuviškos bažnyčios, įrengti mokyklas, pavargėlių namus? Tų šimtų tukstančių, išleistų ant bažnyčių, kurios pagal vyskupo užsimanymą gali buti nuo lietuvių atimtos, butų užtekę kelioms geroms mokykloms ir nors porai pavargėlių namų.

Berods daugelyje Europos viešpatysčių bažnyčios, kaip viešos įtaisos, yra po viešpatystės užveizda, o kaip kur per jos savastį laikomos. Čia vienok viešpatystė prisideda su savo pinigais prie bažnyčių ir jų tarnų užlaikymo; Amerikoje-gi vyskupai, iš lietuviškų kunigų malonės tapę savininkais lietuvių pastatytų bažnyčių, su nieku prie jų užlai-

kymo neprisideda, bet da tie patys dvasiškijos nuskriausti parapijonys, per tarpininkystę savo prabaščių, moka ir dalį vyskupo algos.

Ar teisingas toksai sutaisymas bažnyčios? da sykį klausiamo musų kunigų Amerikoje. Ar kitoks sutaisymas jau negalimas? Jeigu teip, tai dėlko pvz. protestantų bažnyčios yra savastimi tų, kurie jas statė? Ar protestantų pastoriai turi geresnį supratimą apie teisingumą, ne kaip musų katalikiški kunigai?

I—a.

Narimantas,

Didis Lietuvos Kunigaikštis.

Tragedija penkinose aktuose,
lenkiškai parašė Teklė Vroblevskienė,
vertė Vincas Kapsas. (tesimas)

Aktas antras.

Scena I.

Daumantas, Bugardas.

Bugardas.

Viešpatie! viskas eina mums kuonuogeriausiai. Kas pikto — šalin traukias ir tau pasiduoda. Ta pilis, kur užaugo, tau ranka pamojus, Tos tvirtos sienos, tartum, Lietuvos didybę Ir laimę pranašauja. Jau dabartės tave Visi aplinkui gerbia. Kiekvieno, išvydus Tave, širdis nudžiunga pilna prielankumo. Tu, garbe apsidengęs, didis ir galingas, Niekindamas likimą spangą, šitam kraštui Davei liuosybę, garbę. Jau tave pažino, Kad dvasia tavo niekam priklausyt nemoka. Svetas, nusistebėjęs, skaito tavo darbus, Kad jau naują tėvynę tveri tuščioj žemėj. Vienas po kito žygis tur pasisekt liaudžiai, Jei didvyris ją valdo. Norint aš užgimęs Esmi kitoje žemėj, bet-gi myliu tave — Žasiu, tave begindams. Toks pasisekimas Negal vienok prasalint nuo veido liudnumo. Jei duosi įgaut drąsą, viešpatie, užklausi: Kas tau yr? Prielankumas klaus mane priverčia.

Daumantas.

Žinau, kad širdis tavo dėl manęs teisinga. Bet yr rupesciai toki, kad pasisakyt kam Perdaug jau sunku buna.

Bugardas.

Rugot nerugosiu,

Nors bičiulystę rodo tik užsitikėjims. Neužpelniau... Sugailints turiu užtylėti...

Daumantas.

Nesisakau, Bugarde mielas, ne dėlto jug, Kad neužsitikėčiau, tik dėlto, kad širdį Pasisakymas tokis perdaug nukankina. Žinau aš, kad mums sekas, viskas mano norams Lenkiasi. Darbą dirbau ir, kliutis apveikęs,

Einu, iš visų pusių nuopelnus tik rinkdams. Vienok-gi ne galvoj man šiandien tie dalykai...

Bugardas.

Tai-gi, viešpatie, teikis pasakyt, kas kenkia. Narimantas jug tyli — priverstas tylėti, Nės veltui versti širdį, kuri jo nekencia. Jei kryžiuokis pakviestų pabaudimui tavęs, Prusų tauta, bematant, stos tau į pagelbą. Aš tau, viešpatie mano, pažadėsiu drąsiai Prusus čion pargabenti ir vadu jų tapsiu.

Daumantas.

Liauk, Bugarde! Tai ranką svetimą prašysiu Lieti tautiečių kraują štai ant šitų dirvų? Ar tai meilės dievaitei, kur mane pritraukė, Aš paaukausiu mano pareigas, liuosybę, Tėvynę? Ar lietuvis gal sutepti garbę, Jeigu ji gali niekint šiandien tokiais žodžiais? Prireikėjus, kovosim be kitų pagelbos, Nės lietuviui nereikia pašalinių rankų. Dėlto kalbi tu šiteip, kad tu ne lietuvis. Atleidžiu tau... Neslėpsiu, jeigu žinot nori, Kad mano širdį didi nerimastis graužia, Tur but dėlto, kad mano perkeltos vestuvės...

Bugardas.

Viešpatie, neužpykki! ką aš pasakysiu — Dėl teismo paklysti nebus didžios kaltės... Prakseda dirba viską. Toji moteriškė, Pažiurų ypatingų, baisios atkaklybės, Kišas prie visko, ten net, kur nepriderėtų. Negaliu jos klausyti, anė jos matyti. Ji priešinga yr tavo meilei, tai ji suka, Kad vestuvės iširtų. Ar tai tau pritinka Užmiršt savo puikybę ir melstis į žentus? Jeigu judviejų širdis apim taspat jausmas, Tai kam-gi čia da reikia žemintis prieš tėvą? Moteriškes pažįstu: pasijutus tavo Glėbyj, užmirš, bematant, katram krašte tėvas, O katram priderystė. Pats tai pripažinsi.

Daumantas.

Ne, Bugarde! perdrąsiai sprendi. Jug kiekvienas Prasikaltims gamina galestį. Manasis — Tegul sau nedidžiausias, bet širdis man sako, Kad, prigimimo tiesą mindžiodams, aš broliui Užduodu sunkų kenksmą. Tiktai viena meilė Ką užtaria už mane — jai tik atsidaavęs Galiu užmiršt graužimą sąžinės. Žinau aš, Kad čia Praksedos žodis ant josios žiponės Įtekmę padaryti turėjo. O bet-gi Dėlei savo dorybių verta pagerbimo.

Scena II.

Tie patys, Goštautas.

Goštautas.

Viešpatie! atsiųstas yr Narimanto žmogus — Nor tau ką pasakyt. Ar liepsi ateit jam?

Daumantas.

Tegul ateina... vis-gi jisai mano brolis.

Scena III.

Daumantas, Mintvydas, Bugardas.

Daumantas.

Kas tai? Mintvydas atlanko gyvenimą mano
Ir Narimanto pirmas pertraukia tylėjimą.
Ar galiu klausti, kokia priežastis to viso?

Mintvydas.

Viešpatie! priežastį tą pats žinai geriausiai.

Daumantas.

Ar tai pranašu mane padaryti nori?
E, prie to aš netikęs.

Mintvydas.

Jei žinai, kad tavo
Žingsnis neteisis buvo, tai nesistebėki,
Mane čionai matydams. Atminki, kaip žmonės
Vadina tą, kurs kito savastį paveržia
Paslaptomis.

Daumantas.

Valdyki, Mintvyde, liežuvį!

Kur esi neužmirški! Jeigu mano garbę
Iš atminties išleidai, tai pridera bent-gi
Žinot, kad aš žipono tavo esmi brolis.

Mintvydas.

Viešpatie! garbės tavo visai neužgaunu,
Kalbėdamas teisybę. Amžis, kurs sudilo,
Jus giminei tarnaujant, liepia už malonę
Teisumu užmokėti. Mane užbauginti
Veltui norėtum stengtis: nebijo galiunų
Tasai, kurs arti kapo. Kaip iš akių svietas
Jau nyksta, tada niekas neįvarys baimės
Ir nesulaikys lupų nuo teisybės žodžių.

Daumantas.

Gana Bet ko nuo manęs tu, bičiuli, nori?

Mintvydas.

Paliepta man užklausti, dėlko Vratislavą
Išvežiai, užsislėpęs

Daumantas.

Dėlto, kad ji mane

Myli; ir aš rengiuosi su ja apsigyventi.
Bereikalo su manim Narimantas eina
Į lenktynes. Kaip gali priverst keno širdį?
Velyk tegul kitur kur laimingai kovoja
Ir suranda sau pačią, kuri jį mylėtų

Mintvydas.

Dėlko tai, ar dėl meilės, arba dėl puikybės . . .
Bet, viešpatie, tikėki, apreiškiau teisybę:
Jei šiandien Vratislavos da nesugražinsi,
Ateismis atsisteisti su kruvinais ginklais.
Narimanto kareiviai apsups tavo pilį:
Tegul teisybės balsas taps neišklaudytu —
Kaip Troją už Eleną, išgriausim Utėnus.
Ar teip darydams nori svetui pasirodyt
Ir, netekęs didvyrių skaisčios ypatybės,
Dažyt ginklą į brolio kraują? o už ką-gi?
Už moteriškę. Tai-gi. Sakai, myli tave.
Gerai. Pasverk tu meilę ir dorybę — rasi,

Kad meilė tur užgesti, o dorybė niekad
Netur apleist. Istikro tave labai myli,
Jeigu net ir drovumo sumindžiojo tiesą

Daumantas.

Liauk! kadangi rustybė sunku sulaukyti
Neniekinki žmogystės, kuri man brangiausia!
Kalbėk tu apie mane, išbandyk kantrybę
Mano, o jos nelypstytk! nės dėl Vratislavos
Tiktai esmi aš gyvas. O jeigu ne — svečio
Šventas tiesas sulaužau. Susilaukyk, meldžiams!

Mintvydas.

Nesibijau aš nieko. Nės užbaigiau amžį,
Nėsižadėjęs savo tautiečių dorybių —
Viešpatie, jas pažįsti: drąsumą ir meilę
Tėvynės iš širdies man neišplės likimas,
Nė viltis apgavinga, nė geležies ašmens.
Tu gini moteriškę — gerai, bet atminki,
Kad moterų dorybės ir prasižengimai
Tankiai mus pačių darbu esant pasirodo.
Širdyje Vratislavos užsidegė jausmas
Dėl tavo gražių žodžių, prisimeilinimo,
Nės kiekvienoje vietoj stengeisi įtikti.
Nedidelis jug daiktas tuose sutvėrimuos
Įkurti jausmą meilės, jei niekniekis menkas
Jau gali jas nužadint. Bet vyro dorumas
Tur malšint tą silpnybę, tur neleist istolo,
Kad ta silpnybė būtų klastos priežastimi.
Tu, viešpatie, turi jug atsakyt prieš svietą
Už pačios paveržimą savo tikram broliui.
Atleisk man žodžius situos — kalbu teip, kaip
buvo.

Ar-gi iš Vratislavos nori tu Eleną
Padaryt, o iš savęs Parisą? Kitaurų
Šešėliai! iš padangių dyrstelkit ant jusų
Giminės vaidų, ginčų! Jus, kurie tik Marsams
Stojot akis į aki, apgindami tautą,
Platindami jos žemę! Jums mirus, lietuvių
Laimė rado jau galą: vaikai lieja kraują
Už vieną moteriškę — tą kraują teip brangų
Ir baisų mūsų priešiams — ir visai nežiuri,
Kad už jį prieš dievus reiks atsakymas duoti . . .
Veltui kalbu . . . tų žodžių, matau, neklausysi . . .

Daumantas.

Gerbiu visad teisybę iš gilumos dvasios,
Nors bereikalo nori mane užbauginti.
Nuo to, ką pamylėjau, jau neatsitrauksiu.
Kad ir man prisieitų užmokėti brangiai,
Ir gyvasties ir visko nustosi su noru.
Pagieža, mirtis, vargas — nepabaidys manęs.
Sakai, iš mano sienų padarysi Troją —
O vienok Vratislavos aš nesugražinsiu,
Kad tu ir kas žin kaip da gasdinti bandytum.
Tai Narimantui štai ką atsakyk nuo manęs.

Mintvydas.

Sakiau, ką priderystė sakyti man liepė.
O da galiu pridėti, nekenkdams teisybei,
Kad jau pas tavo sienas už valandos busim . . .
Viešpatie, likki sveikas!

Scena IV.

Daumantas, Bugardas.

Bugardas.

Daug turi kantrybės
Klaudyti, teip graudenant ir išmėtinėjant.
Kaip gal iškęst valdovas, jei padonas kalba
Kas tik ateis į galvą? Buvo tavo rankoj —
Reikėjo liept suimti. Tada but pažinęs,
Su kuo tą ginčą vedė, kokią užsipelnė
Mirtį, o kokia miršta.

Daumantas.

Žinok, kad lietuvis
Pasibaisi, matydams klastą, prieš dorybę
Priklaupia, o vergystės nekenčia. Su juoju
Gerumu gali viską padaryti. Mintvyds,
Pasiuntiniu bebudams, savo pusės laikė.
Kad bučiau jį suėmęs, tai bučiau sutepęs
Vaišumo šventą tiesą, pažeidęs Lietuvą.
Tauta, kurią menkai teip tu esi pažinęs,
Gali nukęsti daugel, bet nenukęs pančių,
Anė nužeminimo; neslepia teisybės,
Vienok žiponus gerbią; vyriausybės klauso,
Bet nekenčia tironų. Pažįstu aš savo
Paklydimus ir kaltę, tik meilė neduoda
Viešai viską apreikšti. Matau, kad aš broliu
Atėmiau, ką mylėjo, prie ko ranka siekė.
Bet-gi, nors pasidavęs pašėlusiems norams,
Galiu tuo išsiteisint: mane labiau myli.
Dabar ruoštis jau reikia prie apsiginimo —
Ar aš apeiksiu brolių, arba pats numirsiu.
Reik ricieriai į kovą prirengt kuoveikiausiai ...

Bugardas.

Tik, viešpatie, ar galim jais pasitikėti?
Žinodami, kad brolis valdo jug Lietuvą,
Pereis į jojo pusę, kovos nepradėję.

Daumantas.

Kas tai? da nepažįsti ikšiolei lietuvio?
Neišduos jisai niekad. Kam žadėj pagelbą,
Tam neatmainys žodžio prieš baisiausią priešų.
Garbė, drąsa, teisumas tikrai nepames jo.
Jis gyvastį paniekins, o niekad dorybę.
Einu, o tu žiurėki, kad mus Vratslavai
Brolio pasiruošimo niekas nepraneštų.
Aš pats jai pasakysiu — reik nusiminimas
Ir ašaros prašalint. Silpna lytis toji
Pažįsta tiktai baimę ir ko nėra mato.
Tai-gi rupestį naują prie jos neprileiskim
Ir užslėpkime piktą, kurį žinom patys.

Scena V.

Bugardas (vienas).

Eik, skubinkis įmerkti į lietuvių kranją
Savo rankas. Aš save tikrai neaukausiu.
Jeigu aš apsimetęs radau tikrą širdį
Ir ikšiol užsilikęs tavo viespatystėje,
Tai nemanyk, kad širdį dėkingumu puoščiau.
Aš noriu savo tautai padaryt ką gero.
Narimantą pirmiausiai atimsiu kryžioakams,

Prikalbindamas jį prie mano tautiečių.
O iš vaido tarp brolių išeis nauda tokia:
Tam eisim į pagelbą, kurs mums prielankesnis,
Tai kitas teip kaip dingęs — tai jau galva mano.
Kada-gi susivienys lietuvis su prusu,
Prasidės nuo to laiko prapultis kryžioakų.
Pamaži, išpalengvo galėsime drąsiai
Pakelti paskui ginklą prieš tuos, kurie šiandien
Skubins mums į pagelbą ir — auklėju viltį —
Ant jų griuvėsio prūsų didybę statysim.
Aš padarysiu viską, o kas pasipriešins,
Tam išaugsto mirt lemta. Tegul Daumantas štai
Ir laimės viršų... bet-gi taps auka antgalė...
(Pabaiga akto antro.)

Statistiškas tyrinėjimas Didžiosios Lietuvos.

(užbaiga)

Didė prieauga gaivalo butų da patogesnė,
sumazėjus mirystei. 1894 m. mirė:

Kauno gub.	39 421 arba 23 žm. iš 1000
Vilniaus gub.	22 827 - 17 - - -
Vidžemės gub.	24 900 - 24 - - -
Kuržemės gub.	12 600 - 14 - - -
Gardyno gub.	46 581 - 31 - - -

Apskritai sakant, 25 iš 1000 miršta Lietuvoje, 20 iš 1000 Latvijoje. Vienok myris Lietuvoje ne teip smarkus, kaip daugelyje gubernijų Rusijos, kurioje iš 1000 miršta per metus 32 ir daugiau. Antai 1885 m. Nižegorodskoje gub. mirė 60 301 žm., t. y. 42 iš 1000, tuotarpu Vilniaus gub. (skaitlius gyventojų abiejose gub. vienoks) 1894 m. mirė 17 iš 1000. Minimališka miryste vak. Europoje 1,2—1,6 % atsako Bulgarijai, Švedijai, Norvegijai.

Vakarinėje Europoje ir europinėje Rusijoje, pagal teoriją statistų (Janson), į žiemius nuo 50° pločio skaitlius moteriškos lyties perviršija vyrišką; pietlink nuo 50° vyriška lytis perviršija; rytiniame krašte europinės Rusijos daugiau moteriško elemento. Pagal šią teoriją reiktų tikėti, jug Lietuvoje užviršyti turi moteriškas elementas, bet teip tik yra Vilniaus gub.; kitose gubernijose užviršija vyriška lytis, antai 1894 m.

Kauno gub. vyrų	780 000, moter. 776 000
Gardyno - - -	812 756, - 764 111
Vitebsko - - -	665 127, - 623 887

Ta pati buvo ir praeityje, kaip matyt iš senobinių statistikų, t. y. vyriška lytis buvo Lietuvoje visuomet skaitlingesnė.

Vakarinėje Europoje skaitlius miesto gyventojų, palyginant su kaimo gaivalu, suteikia itin didelį nuosimtį, kuris vis anga pramonystės kraštuose. Pagal visatinius surašus 1885—88 m., Vokietijoje miestų gaivalas suteikia 43 % visų gyventojų, Prancuzijoje 36 %, Šveicarijoje 16 %, Anglijoje 67 %,

Rusijoje arti 12 0/0. Lietuvoje, pagal šaltinius 1894 m., miestuose gyveno nuo 10 iki 15% nuošimčių visų gyventojų; Latvijoje-gi šis skaitlius išsididino iki 20%, net iki 30% Vidžemėje. Tokiu budu, nors miestų gaivalas skaitlingesnis Lietuvoje, nekaip visoje Rusijoje, vienok jis daug silpnesnis, sulyginant su vakarine Europa. Gubernijų miestuose nesulygintinai daugiau gyventojų, ne kaip apygardų miestuose; antai Vilniuje dabar iki 150 tuk. gyventojų, kadangi jo visi apygardų miestai užlaiko vos 40 tuk. gyventojų; miestas Trakai priskaito mažiau 3 tuk. gyv. Tuli apygardiniai miestai stengiasi privyti skaitlių gyventojų gubernijos miestų, anot Brastas Lietuviškas, kuris užlaiko 44 tuk. gyv. Gardynas, gubernijos miestas, 51 tuk. Baltstogė ir Daugpilis net pralenkė šiame dalyke savo gubernijų miestus: Baltstogėje 62 tuk. gyv. (Gardyne 51 tuk.), Daugpilėje 80 tuk. gyv. (Vitebske vos 55 tuk.) Didumas miestų, jų išsiplėtojimas, sukergtas su visokiomis priežastimis, tarp kurių svarbią rolę pildo geografiškas padėjimas. Pajuriniai, antupiniai miestai turi daugiau šansų smarkaus augimo. Janson'as savo „Sulyginamoje statistikoje gyventojų“ (Ptrp. 1893) rašo, juog gaivalas visų miestų vakarinės Europos įstumtas padėjiman amžinų persigabenimų iš vienos vietos į kitą. Daugybė gyventojų išlėto, viens paskui kitą, apleidžia gimtinę, kad apsigyventi kitose vietose, kur jie tiki rasti didesnį uždarbį, daugiau gerovės ir platesnį pakakinimą savo ukiškų ir kulturiškų reikalų. Slenkant laikui, apščiai žmonių susimeta tulose vietose, atsižymėjusiose kokiomis nors geistinomis sąlygomis, kaip tai: bujojimu kalninės pramonystės, prekyste, dideliu uždarbiu, gražiu gyvenimu; tuo-tarpu kitose vietose skaitlius gyventojų žymeį suslugsta. Šis išsigabenimas gal apsiausti ne mažą plotą, pasikakinant rubežiais vienos viešpatystės, ar pavirsta į iševystę svetiman viešpatysten, net į kitą dalį svieto. Statistika parodo gražų paveikslą skaitliško augimo miestų gaivalo. Skaitlius gyventojų Paryžiaus nuo 1800 m. iki šio laiko pasididino ant 360%, Liono-325%, Marsilijos-280%, Rube, Havro-635%, Londono-310%, Liverpolio - 590%, Glazgovo - 1035%, Lidso-1850%, Berlyno-430% ir Vienos-370%; bet išsiplėtojimas europinių miestų niekas prieš amerikinius. Skaitlius gyv. Nev-Jorko nuo 1800 iki šio laiko pasididino ant 3000%, Bostono-2000%. Čikago, įkurtas 1837 m. 4. tukst. gyv., prilaiko dabar 800 tuk., t. y. per 59 metus pasididino skaitlius gyventojų 15000 kartų. Skaitlius gyventojų Rygos nuo 1801 m. pasididino ant 525%, Varšavos-425%, Petrapiilės-350%, Kijavo per 49 m. ant 271%,

Odesos per 37 m. ant 279%. Vilniuje 1844 m. buvo 52286 gy. — 1885 m. 102845, tai-gi per 36 m. pasididino skaitlius gyventojų ant 97%. Pradžioje šio amžiaus Vilniuje gyve-13 tuk. žmonių, dabar arti 150 tuk. Tokiu budu per šimtmetį skaitlius pasidangino 12 kartų. Nuo 1843 m., Kaune, įvykus čia gubernijai, skaitlius gyventojų per 50 m. pasididino 4 1/2 kartų, t. y. smarkiau nekaip Vilniuje, kame tuokart šis skaitlius pasididino 2 1/2 kartų. 1868 m. Minskas prilaikė 50 tuk. gyv., dabar — 100 tuk., t. y. per 28 m. skaitlius gyventojų 2 kartu pasididino. —

Kas link mirystės Lietuvoje, tai stebėtinai daiktas, juog mirystė miestuose mažesnė, nekaip sodžiuose. Minsko kub. 1894 m. miestuose iš 1000 gyventojų mire 16, tuo-tarpu kaimuose iš 1000 gyv. mire 28. Šis dalykas nurodo, juog gigijenos ir gyvenimo sąlygos Lietuvos miestuose geresnės, ne kaip kaimuose. Latvijoje tas nenormališkas nyksta: Vidžemės gub. 1894 m. iš 1000 mieščionių mire 25; iš 1000 sodiečių 19—20. Netikusios santariškos sąlygos, kova už buvį ir kt. baisiai naikina gyventojus miestų vak. Europos, — anot Paryžiaus, kur iš 1000 gyv. miršta 270, kadangi kaimuose iš 1000 miršta vos 20.

Ne pro šalį bus pridurti surašą skaitlinių, kas link skaldėjimo akių ir neregystės pagal oficiališkus šaltinius 1886 m.

	Vyr. lyt.	Mot. lyt.		Vyr. lyt.	Mot. lyt.
Vilniaus g.	940	1240	Kuržemės	546	823
Vitebsko	1174	1672	Vidžemės	931	1704
Gardyno	516	504	Suvalkų	215	255
Kauno	1101	1396	Iš viso	5423	7594

Apskritai moteriška lytis smarkiau apsiausta šitos ligos. *Pagaikštis.*

Žvirbliai.

(tęsimas)

Atsitiko vienok ypatingas dalykas: visi žvirbliukai apleido lizdą, liko jame tik vyresnysis sunus. Motina trusdamosi ir perimta tos valandos iškilmingumo, tolydžio žiurinėjo į skylę, norėdama išvadint mieliausiąjį vaikėlį, o tas tupi, nė nesijudina. Atlėkė tėvas, matyt suskaitęs savo vaikus, nės nusistebejęs dyrstelėjo į pačią, lyg norėdamas užklaust:

— Kas tai, katinas, ar vanagas jau sudėdė vieną mano sunų? Žvirblinė turėjo jam ką pasakyt, nės tuoj nubėgo jis į lizdą ir, pamatęs ten savo sunų betupintį, sušuko šurkščiu balsu maž daug šiteip: — O čia dabar kas? Tu tinginių panti! Ar tai aš tau visą amžį dirbsiu?

Tuotarpu atleikia motina ir užstoja už sunų, teip-gi šurkščiu balsu tarydama:

— Nebaniutyk vaiko! Toks silpnas, gal kojukę skauda, ar sparnelį, tegul sau lizde lyje patupi!

Senis supykęs pakratė galvą, mostelėjo uodega į vieną į kitą pusę, tur but duodams suprast:

— Man vis rodosi, kad motina belepindama išdykino tą nenaudėlį ir nori jis marmytės sijono turėtis. Bet, tegul tik kartą pasibaigia mano pareigos, aš pradėsiu saviškai daryti!

Paskui nulėkė ant kluono stogo, ir, sušaukęs savo penketą vaikų, kalbėjo jiems maž daug šiteip:

— Eikite į svieta, tinginiai, pradėkite uždirbt sau duoną, o neužmirškite, kad užgimę senam gluosnyje pas kluoną!

Motinos širdis nedavė likusiam lizde sunui badu mirti: pati nešė jam visokius gardžius kąšnius. Dienos slinko, žvirbliuks išaugo į jaunikaitį, o motinai vis rodėsi, kad vaikas serga — gal rachitizmas.

Kitos žvirblinės, užauginusios vaikus, ištekėdavo antrą kart; bet šita moterystės veluką labai augštai nešė. Retkarčiais tiktai jautriu, širdingu balsu išdėstinėjo sunui, kad ar šėip ar teip jis turįs išeit į svieta, tapt sau žvirbliu.

Jos vyras tuotarpu visai atšalo ant šeimynos dalykų, pradėjo but jaunu antrakart ir pasileisdavo kartais ant tokių darbų, kurie tokiam amžyje nelabai pritinka. Prisiviliojo vieną jau pagyvenusią žvirblienę ir aplėkė su ja visas dvaro triobas. „Čir, čir? — Čili, čili!“ girdėt buvo nolat meilės žodžiai. Seną pečių velnias kuria, dėlto-gi apie senių meilę daug kalba klasiškai ir biblija. Romantizmas reikalauja senius gerbt, o neduoda jiems naudot iš meilės, to didžiausio gyvenimo džiaugsmo.

Žvirbliai prisilaiko klasicizmo ir Seno Testamento, o tenai meilės gali ragauti, kas tik nori. Mus žvirbliui rodėsi, kad lizdas, kurį beveik jis vienas sukrovė ir kuriame daugiausiai jis pats vaikus išmaitino, tai jo turtas; užtai-gi parvedė čion savo antrąją pačią, kad nereiktų kraut naujo lizdo. Žiuri, o ten tupi jo vyresnysis sunus iš pirmosios pačios. — O tu dykaduoni! — riktelėjo tėvas ir tuoj prie sunaus. Jaunas žvirblis purtėsi, nesidavė, o senis pėrė jaunikaitį nemielaširdingai. Kas pasirodė? Pienburnis per giliai buvo įkišęs lizde vieną koją ir įpainiojęs į siulą, visai nereikalingai motinos atnešą. Tėvo mušis išėjo ant gero: sunus besipurtydamas, nutraukė siulą ir išlėkė iš lizdo.

Tėvui bevejant sunų iš namų, parlėkė motina, ir susitikusi su žvirbliene, pasisavinusi jos vyro širdį, šoko prie jos ir nuvijo nuo gluosnio; paskui įlindo į skylę. Kad

ten toji pora susipešė lizde, tai buvo girdėt iš lauko: riksmas, trenksmas — tarytum žmogus pešasi su pačia. Bet tur but susitaikė, nės ji neužilgo vėl pradėjo dėti kiaušinius; viskas teip, kaip pas žmones.

Ilgesnis pabuvimas prigimtime lizde niekad niekam ant pikto neišeina; vyriausias sunus suaugo, parėjo į protą ir žengė į svieta kaip paukštis visai gražiai užaugintas, ką galima buvo patėmyt paskiau.

Kiti jo broliai ir sesers prisilaikė da kokį laiką kluono stogo ir seno gluosnio šakučių; paskui pasileido toliau, pradėjo naudot iš svieta, kuris jauniems žvirbliams rodėsi labai gražus. Tiek daug šviesos, oro, platus apskritys, tiek visur draugystės — nepažįstamų o ypatingų sutvėrimų; nežinai, nė į ką pirma žiurėt, nė ką pirma daryt.

Pagal žvirblių jaunuomenės pažiuras seniai perdaug jau buvę atsargus, ir bereikalo jau teip išsigandę bėgdavo, kiek kart prisiriartino žmogus, šuo, arba katė. Ir jauni paukščiai teip protavo:

— Žvirbliai gyvena išvien su vištomis, kalakutais, antimis ir žasimis, o vėl tie paukščiai gražiai sutinka su karvėmis, šunimis, kiaulėmis ir su žmogum, tai-gi nēr ko žvirbliui bijotis keturkojų ir žmonių.

Ne vienas jaunikaitis dingo per neprietyrimą ir kvailumą, kitas ir per išdykumą; ne viena mergelė tapo auka savo nesupratimo. Ir tai teisybė, kad jaunai inteligencijai persunku galutinai atskirt katiną nuo šuniuko, arba parsiuko. Daug žvirblių turi prapult, iki užangs vienas, kuris mokės išmintingai gyvent.

Šeimyna, išperėta gluosnio skylėje, susipažino su įvairiais jaunais žvirbliais ir ėmė linksmintis ir pramogaut.

Tiems paukščiams smagiausia buvo maudyklė sausa — smiltise ir dulkėse, arba šlapia — balos vandenyje. Tai-gi didelis burys jaunimo, o su juo ir kiti seniai, lengvadušiai žvirbliai, rinkdavosi ties vištinku, kur buvo vištų iškuistos guštos.

Čia tai da gyvenims vyriškiems ir moteriškiems geltonsnapiams, nės, linksmai besikuičiant ir besiplesdenant, galima ir pasičiuibėt šį tą ir praleisti kelias valandas, nereikalaujančias alsinimo minčių ir kankinimo proto. Ne vienas senesnis žvirblis, rimtai manantis, pralėkdamas, matė, kas žemai darosi ir smarkiai, trumpai o aiškiai persergėjo vėjagalvius, kad pasienyje selina katinas.

Teisybė, veidmainys katinas buvo pasienyje, apsimetęs, buk visai nežiurįs į žvirblių siautimą, gulėjo ne kaip gyvulus, tiktai kaip koks negyvas daigtas; tuotarpu matė jis gerai viską, troško kąšnelio, rijo seilę ir taisė

nagus. Staiga — op! Šoko prie guštų ir girdėt buvo tiktai nesmagus ausims: „čy, čy, čy!“ Tai vienai lengvadušis graudžiai rėkė katino dantise.

Ne tiek nuo paties užpuolimo, kiek nuo to riksmo kenčiančio artymo, susiprato lengvatikiai. Pakilo visi ir su plakančiomis širdimis nulėkė ant tvoros, iškur akimis, pilnomis mirtinios baimės ir persigandimo, žiūrėjo į vištininką. Baisi drama!... Katinas su žvirbliu dantise mikliai ir greit užšoko ant vištininko stogo ir kramtė savo auką, kurios tik plunksnelės vėjas nešiojo. Lemta buvo teip pražuti vienam tų brolių, kurie buvo užgimę ir užaugę gluosnio skylėje.

Antram broliui atėjo kas-žin kas į galvą: išėjo iš kaimo ir prapuolė kas-žin kur, jau nieks apie jį nė negirdėjo. Trys sesers pateko svieto smagamams ir labai linksmai gyveno tarp garbintojų. Pirmiausia vieta susirinkimų tos blizgančios jaunomenės buvo dabar šulinio apygarda. Vištininko jau prasi-lenkdavo dėl katino, užtai-gi pas šulinį įsteigė žvirbliai tikrą pirtį. Ant to sporto buvo tuomet mada, tai-gi kiekvienas, prigulęs prie draugystės, skubino pas šulinį, kaip numylėtą vietą suėjimų, kur galima buvo susitikti su bureliu linksmų žvirbliukų ir labai skaisčių žvirbliukų. Linksminosi ten iš tikros širdies, nelyginant žmonės kokiose maudyklėse. Merginoms, žinomas daiktas, ypač rupėjo pagauti tam sezons vyrą. Ne vienas, matydamas tokį žvirblių pliuksėjimą, galėjo sakyti, kad tai kokia veislė žąsų, arba kitokių vandens paukščių. Ypač perdaug maudėsi gražioji lytis, kas-žin ar tik ne dėlto, kad vyrai aiškiau pamatytų jų liemenį ir sudėjimą viso kuno: nės kaip peršlapusios plunksnelės prilimpa prie kuno, tai paukščiukė išrodo, lyg nuoga būtų.

Viena pažįstamų mums seserų o maudėsi, o puškino balutėje ties šulinio lovių ir teip peršlapo, kad nebegalėjo jau nė palėkti.

— O, neišmanėle! kaip tu gali daryti kaip žąsis, budama tik žvirbliukė? — barė ją ištolo viena rimta žvirblinė.

Bet visas jaunimas pradėjo tiktai juoktis iš senės žodžių.

— O, o! Mes jau kitoki! — šaukė jaunomenė. — *Tempora mutantur et nos cum illis*; mes einame drauge su progresu ir amžiaus dvasia.

Kur tau jauna žvirbliukė, emancipuota, klausys, ką kalba sena žvirb-lienė: maudėsi baloje kasdien ir gana.

Vienąkart, visai netikėtai, išvarė iš tvarto pagirdyt pas šulinį veršiukus. Kas nepažįsta tų kvailių keturkojų su drėgna nosim, išverstomis akimis ir ausimis, primenančiomis

asilą? Ištroškę vandens, išbėgo iš tvarto, stumdėsi, spardėsi, šokinėjo ir bėgo pas šulinį. Užrietę uodegas, mykia, o skubina, o bėga. Toks veršis ne tik ką nieko nemano, bet nieko nė nemato, negirdi, kas aplinkui darosi.

Pamatę juos, žvirbliai, nors nedaug ką išmintingesi už veršius, šoko šalin; kurie nebuvo permirkę maudyklėje, nulėkė; tiktai ta viena žvirbliukė negalėjo išlipti iš purvyno ir veltui plesdeno sparneliais. Balti, žali, juodi veršiai pribėgę, lenda per viens kitą prie šulinio lovio, ir da stundosi, kaip tikri veršiai.

Atsitiko vėl nelaimė: kvailas veršis užsistojo ant žvirbliukės ir, ramiai stovėdamas, gėrė iš lovio vandenį. Veršis atsitraukė, o žvirbliukė, įminta į purvyną, raitėsi mirties kančiose ir neužilgo nusibaigė. Jos kunas ilgą laiką gulėjo pas šulinį, iki sukirmijęs ir supuvęs sugrižo vėl į žemę. Tikrai liudnas galas — purvyne ir nuo veršio!

— Kiek mus prauzuva, kiek mus prauzuva! — kalbėjo, tupėdamas ant tvoros žvirblis-galvočius. — Kad ne baisyos nelaimės, kad ne mus kvailumas, tai žvirblių veislė neužilgo apimtų visą svietą.

— O kam kvailiai tur gyvent? Ėda tik ir neduoda gyvent kitiems — atsakė greta tupėdamas kitas žvirblis, žinomas savo praktiškomis pažiūromis. — Pagal mano nuomonę, mažiausiai tukstantis kvailių tur pražut, iki užaugęs vienastoks gudrus žvirblis, kurio nieks ant pelų nesugaus. Jei veislė niekai, tai velyk jos visai nebutų!

Labai išlėto ir labai sunkiai išmokstame gyvent. Tuli žvirbliai iš jaunosios gentkartės tuoj persitikrino, kad pakalnėse labai pavojinga, kad reikia, kiek galint, prasi-lenkt pažemių, o gyvent augščiau: ant medžių, stogų, tvorų.

Tokią pažiūrą išreiškė vienas jaunas žvirblis, maž-daug palinkęs prie poėzijos, ir tolydžio visiems aiškino, kad paukštis tik tam turi sparnus, kad augštyn kiltų. Šita idėja greit paplito ir jaunos žvirblaitės pirmiausios ėmė gvildent augštesnius gyvenimo siekius. Pasekmės to buvo tokios, kad žvirblių susirinkimai persikėlė ant liepos, kur nuo ryto iki vakaro buvo neįpasakytas riksmas. Čion vaikai kokių dviejų šimtų lizdų įsteigė sau tikrą kliubą, o kartais sulėkdavo ten tokia daugybė žvirblių, kad metęs akmeniu vis pataikytum į vieną.

Suėjimai tie neužsislėpė nuo vanago, paukščio, panašaus į gegutę, o kuris iš artimiausios girios atlėkdavo čion kartais pamedžiot. Neįpasakytai drąsus, išmintingas ir gudrus kraujagerys niekad neperlėkė per kiemą veltui. Jį išvydus, apimdavo mirtina

baimė visus mažesnius paukščius, o seniai žvirbliai slėpėsi į pelių volas. Užklupus tam nemielasirdingam sutvėrimui, vienintelė pagalba lįst į erškečius ir pasislėpti tarp susipynusių šakų.

Ne visiems paukšteliams prigimimas davė tokius sparnus, kaip kregždėi; tiktai ką vienos kregždės tyčiojosi iš vanago, o-gi net mažumėlį subjaurindavo jam atsilankymę apygardose, apgyventose žmonių, naminių gyvulių ir žirblių.

Toji plati liepa, ties svirnu, kurioje čiauš-kėjo šimtai žvirblių, ne vieną kart regėjo baisias scenas praliejimo kraujo. Kraugeris vanagas neužpuldavo čia iš viršaus: lėkė jis pažeme, tarp triobų ir staiga pasirodydavo po žemutiniiais liepos lapais. Tada tarp lapų galima buvo išgirsti riksmą, neišpasakytą cypimą. Ant to baimės balso tuojau atlėkdavo kregždės ir su didele drąsa pludo užpuoliką, o tulos, pakilusios augštai, augštai, puldavo iš ten labai greitai ir šurkščių riksmu mėgdžiojo užpuolimą mažų paukštelių ant priešininko; bet tuojau ir da greičiau bėgdavo nuo jo šalin.

Jeigu jau žvirbliai išsigandę, jeigu kregždė išlėkė į laukus ir davė baimės ženklą, tai jau tur but kas negero. Visados augštai ir puikiai iškėlęs galvą ir ugnies akimis žiurintis į srietą gaidys, net ir tas, kiemo monarcha, suriko: „kur, kur!“ ir susikuprinęs šoko bėgt. Persigandusios pereklės šaukė vaikus po sparnu, bėgo su jais į krumas. Karveliai, suploję sparnus, vieni išlėkė į padanges, kiti sumišime sulindo į atidarytus kluonus, tvartus, karvelidę.

Vanagas šitas tik žvirbliams pavojingas; bet didesni paukščiai, išgirdę kregždžių riksmą, manė, buk čia esąs baisnis koks kraugerys: jug galėjo but ans galiunas, vadinamas karvelėdžiu, arba vistėdžiu — *astur palumbarius* — niekad nesotus žudytojas, jau nesakysim vilkas, bet tigras paukščių sviete.

Dabar ir vėl viena iš seserų, užgimusių gluosnio skylėje, galą gavo pakliuvusi į vanago nagus; išsinesė ją į laukus tarp javų ir ten, ant ežės suėdė, palikdamas tik keletą sukruvintų plunksnelių.

Gal nors trečioji sesuo, kuri pergyveno ir apraudojo dvi seseris ir du broliu, sulauks pilnų metų, ištėkės už vyro ir atliks priderančiai gyvenimo užduotes? Na, ta trečioji teip-gi dingo kaip menkniekis. Susibičiuliavo ji su vienu jaunikačiu, kuris tikrai buvo pasirengęs vesti, ir po tų liudnų šeimynoje atsitikimų, nulėkė drauge su savo jaunikiu į kaimą, norėdama gyvent toli nuo dvaro trukšmo. Vienas tylus kiemelis pasirodė visai tam tin-

kaš. Tokia rami buvo vietelė: ant kiemo vaikštinėjo keturios vištos su gaidžiu, o labai sutingęs šuo, sutvėrimas ant visko atšalęs, nė naktį nelėjo.

Kas bėgo nuo svieto trukšmo, didelių draugysčių, tas galėjo čia visiskai pasikakint. (toliau tęsis)

Peržvalga raštų.

Apie žemę ir kitus svictus, jų buvį ir pabaigą. Sutaissė Šernas. Chicago 1896 m.

Stora, mokslisko turinio knyga, aciu Šernui, prisidėjo prie neturtingos mūsų literatūros. Rašyta prieinamai didumai skaitytojų. Visas veikalas sustatytas iš atskirų, teip sakant, straipsnių, net nevisur sistematiškai paeiliiui einančių, bet duodančių pilną paveikslą to, ką reiškia knygos užvardijimas, ir kiekvienas jų reikalingas. Tos knygos naudą nereikalauju aiškinti — pats turinys geriausiai tai parodo. Turiu tiktai tiek pridurti, kad tas turinys parentas ant gryno mokslo tiesų.

Dėlto-gi gana bus peržiurėti, kaip Šernas atliko darbą, sutaisydamas tą naudingą knygą.

Aprašymai ir mokslo tiesos perstatyti aiškiai, suprantamai, o paaishkinimui eina į pagelbą tam tikri brieziniai. Sakyciau, kad pradžioje knygos vietomis išvadžiojimuose sakiniai perdaug suglausti ir sunkina šiek tiek supratimą, o gale knygos už tai, teip-gi tik vietomis, aiškinaimai perdaug išskėsti ir atskartoja nereikalingai.

Iš atskirų vietų šita „Kaip tik mėnulis atsiranda ties saulės spinduliais, teip kad žemė atsiras tarp saulės ir mėnulio, tasyk matome visą mėnulį apsviestą“ (45 p.) neaiški, ypač, jeigu da prie jos greta atkartosime kitą vietą „kada žemė atsiranda tarp saulės ir mėnulio, šesėlis žemės puola ant mėnulio ir jį uždengia nuo mūsų akių; tasyk turime mėnulio užtemimą.“ (66 p.) Kitur „jisai (mėnulis) nuolatai atsiranda vienokioje tolumoje nuo žemės . . . negali nė labiau prie jos priartinti, nė toliaus atsitraukti“ (70 p.) be pasergėjimo palikta ir atitolinta nuo išaiškini-mo elipsos išrodo priešgynyste šito „mėnulis, bėgdamas aplink žemę, vieną kartą randasi arčiau, kitą vėl toliau nuo jos.“ (71 p.) Ant 250 p. pasakya: „pitrauks viena kitą (paversto į gazą kuno dalelės) vėl tasyk, jeigu jas pradėsime ausinti: tasyk dalelės vėl pradės viena kitą traukti, vėl sulips ir pavirs išpradžių į skystimą, o tasai, da labiaus ausinant, vėl pavirs į kieta kūną. Juo dručiau kokį nors kūną suspaudžiame t. y. juo dručiau jo dalelės vieną prie kitos priartiname, juo labiau kunas išyla, įkaista.“ Čia pitruksta kokio nors paaishkinančio tarpo,

nės be jo išpuola, kad juo labiau kuną ausiname, juo labiau jis įkaista.

Yra tariniai ne visai nuoseklus, kaip „žąsis ar garnius, lekiančius augštai, matome vos spilkos buožės didumo“ (50 p.) — kas jau negalimas daiktas. Arba prilyginimas „Atšalęs numirėlis neatliks nieko“ (99 p.). Jug ir sušildytas numirėlis neatliks nieko, jeigu nuo jo reikalausime topat, ką nuo gyvo; o mirusių stabu (tetanus) šiluma kuno išslyk net labai augštai pakyla. Apie Saturno žiedus, kaip medegą mėnuliams, ta pati atkartota ant topat puslapio dusyk (126 p.). Teip-gi apie miglotinę konsteliacijoje Andromedos (182 p.).

Tariniuose: „jungdami anglis su oxygenu gautume anglerukštį; jungdami su hydrogenu, gautume vandenį“ — turi but: jungdami oxygeną su hydrogenu, gautume vandenį, nės šiaip išpuls, kad anglis su hydrogenu duoda vandenį. (171 p.)

Kalba per visą knygą išlaikyta gana graži ir gryna. Turinys „ant tokiose tolumose esančių svietų“ (176 p.) lietuviškai geriau skambėtų šiteip: ant esančių tokiose tolumose svietų. Iš žodžių, vartojamu tojepat prasmėje: „pereituvė, pereitis, praeitis“ tiktai paskutinis geras. Už statrašą, iš kurio kančių laukiamie išliuosavimo, kaip dušios iš čyščiaus, negaliu nieko sakyti, kur rašytojo prisilaikyta savo nuomonių. Bet negalima atleisti, kada rašo „užgriebe, patrauke“ (3 p. n. s. praes.) vieton „užgriebia, patraukia“ — čia jau tiesa neabejotina.

Su mokslo terminais Šernas pasielgia sąžiniškai, neverčia jų per nevalią į „pravoslaviją.“ Vienok ir tuose varduose, kurie bandyta jau versti lietuviškai, reikėjo laikytis topat žodžio visur. Tuotarpu pvz. pritraukianti žemės ypatybė vadinama „sunkumu, sunkenybe, svarbumu, pritraukimu.“ Yra žodis „svartis“ (Kursch. žod.), o ne „svarstis“. Ar ne geriau būtų sakyti „žemės kamuolys“ vieton „žemės kulka“? Pavadinimui dijometro autorius vartoja du žodžiu „skerslinija“ ir „skersbrukšnį“. Man rodosi abudu vardu netinka, nės skersų linijų ir brukšnių gali būti daug viršui ir apacioje dijometro, o tik visų tų linijų nevadinsime dijametrais. Konsteliacija „Didėsės Meškos“ arba „Vežimo“ autorius pavadinta „Sietynu“. Tai ne tiesa. Konsteliacija pirmoji (das Sternbild des grossen Bären) žmonių kalboje vadinasi „Grįžulio ratu“ arba tiesiog „Grįžuliu“, o „Sietynas“ (das Siebengestirn) visai kita konsteliacija.

Knygoje, sustatytoje iš daugelio atskirų dalių, būtina reikalingas surašas turinio, o to visai nėra.

Tai štai smulkmenos apie silpnas knygos vietas, kurias aš beveik visas išrinkau, pasitikėdamas, kad tai bus naudinga ir dabar — skaitytojams, ir paskui — antram išleidimui knygos. Vienok visos tos smulkmenos, sulyginant su didumu knygos, išrodo, lyg „miltai, kuriais apibertume didelį obuolį“, anot tospat knygos žodžių.

V. K.

Lietuviški ligų vardai.

Kitąkart Dr. Basanavyčius ragino rinkti visokias žinias iš mūsų žmonių gyvenimo. Jei kam rupėtų žmonių medicina arčiaus pažinti, tai čia paduodu, trumpai surašęs, lietuviškus ligų vardus su lotyniškais arba graikiškais paaiškinimais. Užtatai šitas surašas bus naudingas ir tiems gydytojams žinoti, kurie nenori duoti vietos mokslo medicinoje *gumbui, nikuliui* ir tt., o atsiremdami ant tradicijos naikina lietuviškus ligų vardus, įkalbinėdami žmonems, buk tai gumbo nėra, nikulio nėra, o yra tik *katars, zapalenija, parkos*, ir kitoki slavizmai.

Aš gerai suprantu, kad ir mano surašas toli ne pilnas, bet daugiau dabar nebegaliu surinkti. Seniaus Kretingos zokoninkas, kng. Pabreža, buvo surinkęs lietuviškus vardus augmenų ir ligų*) bet jo raštas paliko neatspausdintas. Reikia apgailėti, kad toks svarbus istorijai lietuviškos medicinos ir botanikos raštas galėjo pražūti.

1. *Apgamas* — naevus pigmentosus.

Aptakys — panaritium. Žmonės svogunus kepa su jaučio arba kiaulės taukais ir deda ant piršto.

Baltoji liga — fluvia alba. Vaistas: verda aržuolo žievę ir daro maudyklę, aluno da prideda.

Dėdirvenės — lichen scrophulosorum. Vaistas: apšarmojimas nuo lango, (arklio prakaitas**).

5. *Diegliys* — neuralgia. Apskritai diegliu vadina duriantį skausmą.

Drugys — Febris intermittens.

Dusulys — Astma bronchiale.

Džiova — Phthisis pulmonum.

Gelta, gėlligė — Icterus catarrhalis.

10. *Grizas* — Dyspepsia. Nors žmonės daug apsišreikimų tuo vardu vadina, vienok dažniausiai ten yra *dyspepsia*, kur pas mažą vaiką motinos *grizą* atranda. Vaistas: našlėlės, burokų skystimas gerti su medum, o tirstimas ant pilvo dėti.

*) Lietuviški raštai ir raštininkai. 50 l.

**) Vardai ir vaistai, parašyti kabėse, vartojami Šv. gub. Red.

Gruštis — ? Žmonės kalba: grūstis jai kaš-žin kokia senei įpuolė.

Gumbas — Gastritis chronica. Dažnai pas moteris, kurios sakosi gumbu sergą, gydytojas atranda kokią nors gimdos ligą. Bet kad gumbu ir vyrų serga, tai gimdos ligų tuo vardu neišpuola vadinti. Vais.: gumbažolė; puplaiškiai, begaline šaknis, metėlės. Visas tas žoles verda ir geria. Kaimuose beveik kiekviena senutė pažįsta tas žoles ir užlaiko sausai išdžiovintas.

Gurkllys — Struma. Pas mus žmonės reta liga, bet yra tauta — čėrėmisai (čėmėriai) begalo gurkluota. Daugiausiai gurklių yra pas tuos čėmėrius, kurie gyvena iš kairės pusės Volgos Kazanijos guber. Čia sutiksi kaimus kur didesnė pusė gyventojų turi gurklius, o dažnai visa šeimyna (6—8 žmonės) su gurkliais.

Jėdra (Tymai) Morbilli.

15. *Irmėdė* — Status febrilis. Jei po nušalimo, ar iš kitos priežasties užpuola karštis, galvą skauda ir visi kaulai sunkus palieka, bet po 2—3 dienų žmogus visai pasveiksta, tai sako: „kokia irmėdė buvo prisikabinus.“

Išzgąstis — mūsų žmonės da už ligą tebelaiiko, nors tai yra tik priežastis tulų nervišku ligų.

Karpa — verruca. Vaistas: išdeginti su samčio kotu.

Kaltunas — Plica polonica. Žmonės bijo kirpti, girdi nukirpus ant akių puola.

Karštinės (šiltinės) — Typhus.

20. *Karbonka* — pustula maligna.

Kolera — Cholera asiatica.

Kokliušas — Tussis konvulsiva.

Kruopos — Diphtheritis.

Kyla — Hernia.

25. *Lisnikai* — Helminthiagis; dažniausia ascarides lumbricoides.

Mišlungis — Crampus.

Miežis — Hordeolum.

Niožas — Scabies. Vaistas: Šaltkėsnio žievė, kurią nusuktus nuo juodumo verda ir kuną mazgoja.

Nikstelėjimas — Distorsio.

30. *Nuomara* — Epilepsia.

Nikulys — Anaemia. Teko girdėti apie išblīskusius, mažai kraujo turinčius ligonius: „sudžiuvu, suvyto, kas-žin koks *nikulys* užėjo.“

Priemetė (prie puola) — Hysteria pas didelius ir eclampsia pas mažus vaikus. Žmonės mano, buk priemetė prisimeta nuog išgaščio. Kad ne-

įpultų priemetė, tai nusigandus reikia umai nusišlapinti (rukinti dumais deginamų išgašdinusio gyvuolio plauku).

Panagys Congelatio digitorum.

Paralyžas — Paralysis.

35. *Piktšasiai* — Favus.

Pagedimas — Lyssa. Seni žmonės liepia užmušti pagedusį šunį, sudeginti jo plaučius, širdį ir jaknas ir, užvirus šarmą, duoti tuojaus apriestam ano šunies žmogui.

Peršulys — Prurigo.

Pikatė, pikvotė — Furunculus.

Prietvaras — Miserere.

40. *Prasta liga* (piktoji) — Siphilis.

Pleiskanos — Seborrhoea sicca.

Raupai — Variola.

Raudonoji liga (žiedai, skalbiniai) — menstrua.

Rietenos — Soor.

45. *Rona* — vulnus.

Rožė — Erysipelas.

Sunkenybė — Emphysema pulmonum.

Sausgela — Rheumatismus muscularis.

Saldžioji votis — Eczema vesiculosum et pustulosum pas mažus vaikus.

50. *Širdies liga* — Vitium cordis.

Slogos nosies — Rhinitis.

Slogos gomurio — Pharyngitis.

Slogos gerklės — Laryngitis.

Slogos plaučių — Bronchitis.

55. *Spaugai* — acne vulgaris.

Sukata — vertigo, dažniausiai pas avis.

Škrupulas — Scrophulosis.

Trukys — Euteropofosis. Trukys paeina nuo sunkių darbų. Vaist.: arnikos žiedai ir lapai kaip arbata.

Trundys tai ta pati liga kas ant piršto aptakys. Žmonės sako, buk tai paeina nuo užmynimo ant kirmino, *trundžių* vadinamo.

60. *Užkimimas* — Oedema glottidis.

Vandeninė liga — anasarca.

Valasnykas — Ulcus chronicum (teipos-gi panaritium).

Vežys — Carcinoma.

Vištaturys — Hemeralopia.

65. *Votis* — abscessus.

66. *Žyvatas, tryda* — Enteritis catarrhalis.

Iš to surašo matyti, juog ne visi vardai yra grynai lietuviški, kaip tai — kokliušas, rona, paralyžas ir kiti, bet patalpinau ir juos, nėra taip mūsų žmonės vartoja. Rinkta Kauno pav. *M. Sk—ra.*

Iš lietuviškų laikraščių.

„Vienybės“ 13 Nr. yra tokia žinia iš Peterburgo: „Šiomis dienomis teko girdėt, kad jei ministerija vidaus dalykų nesulauks pra-

šymų nuo žmonių, reikalaujančių spaudos lotyniškėmis litaromis, tai spauda nebus leista lietuviams.“

Ar tai jie prašymų negavo?

Šita žinia turi susirišimą su atsisaukimu maskoliško valdžios laikraščio „*Pravitelstvennij Vestnik*“, kuris kviečia perstatytojus visuomenės, laikraščių, žeminių įtaisų parodyti vidaus dalykų ministerijai įvairiausius kamiečių reikalus ir troškimus. Neabejojame, kad lietuvių „perstatytojai“ pasinaudos tą užkvietimą ir, nedavę laikui prašokti, pratars, kur reikiant ir galint, žodį už savo nuvargintus brolius.

14 Nr. to-pat laikraščio rašo korespondentas iš Peterburgo: „Klausymas apie leidimą lietuviškos spaudos vidaus ministerio perneštas tapo į departamentą svetimtautiškų tikėjimų. Perdėtinį to departamento, Masolovą, užklauskė inžinierius Vileišis ir šiek-tiek paskias Volteris, vietinio universiteto privatdocentas, ant kiek galima tikėtis leidimo spaudos. P. Masolovas atsakė, kad jis išrodė visą nenaudingumą to uždraudimo ir persiuntė tą savo išrodymą vidaus ministeriui, patardamas leisti spaudinti lotyniškėmis litaromis maldaknyges (kitokio turinio knygos jam, kaip perdėtiniai „svetimtautiškų“ tikėjimų departamento, nerupi). Ar leis, jis abejoja, nės tam leidimui didei priešingas yra cenzūros komitetas, ypač jo sąnarys Solovjovas; o ir vidaus ministeris Goremikinas dikčiai klauso Pobiedonoscevo. Mokslų akademija gerai žiuri ant klausymo apie leidimą spaudos. Nesenei vyskupas Baranauckas atsiuntė išrodymą, dėlko rusiška graždanka netinka lietuviškiems raštams. Mokslų akademija atspaudins savo kaštu tą išrodymą, išskiriant tik tą jo dalį, kurioje vysk. Baranauckas parodo netikimą graždankos ir rusiškoje rašyboje.“

„*Garso*“ 15 Nr. randame štai ką: „Per eitame „*Garso*“ numeryj trumpai pranešėm apie nelaimę, atsitikusią išleistojuj „*Saulės*“, p. Bačkauckui, kurį Suvienytų Valstijų valdžia skundžia už paleistuvingus raštus.

Paskundė, kaip nurodo Mahanojaus angliški laikraščiai, tulas p. Sungaila iš Philadelphijos...

Trucizna „*Saulės*“ palaidunysčių užnuodyjo ne dešimtį ir ne šimtą lietuviškų sąžinių, nedoras palaidunysčių garsintojas nemaž prisidėjo prie ištvirkimo lietuviškos tautos...

Visi lietuviai privalo būti dėkingi p. Sungailai..... už jo rupestį ir drąsų pasisventimą.....“

Kas daugiau „užnuodyjo lietuviškų sąžinių“ ir „prisidėjo prie ištvirkimo lietuviškos tautos“, ar „*Saulės*“ raštai, ar artymiausiųjų moralistų *darbai* — ant greito neapsimu at-

sakyti. Vienok nesunku tuojau nuspręsti, kad tokia *cenziura* lietuviškos spaudos, su pagelba skundų valdžioms, yra gryna *niekšystė*. Tai jau ne pirmas pavyzdys panašios klerikalioskos cenzūros. Kaip mes galime laukti sumažėjimo skaitliaus skundikų už lietuviškus raštus, jeigu laikraščiai tokį skundą vadina „drąsiu pasisventimu“ ir liepia už tai dėkavoti?

Nelaiminga tauta, kurioje „skundas“ yra pagirtinu įrankiu platinimui doros!

„*Tėvynė*“ 3 Nr. paduoda gr. Lelivos, autoriaus knygos „Padėjimas lietuvių tautos rusų viešpatystėje“, laišką, patvirtinantį minėtos knygos autentiškumą:

Guodotinas Redaktoriam!

Kadangi knyga „Padėjimas lietuvių tautos rusų viešpatystėje“ yra išleista kaštais „Lietuviškos Literališkos Draugystės“, kuri yra dalim „Susivienijimo A. L.“, o kurios organas yra jūsų gerbtinas laikraštis, o aš esmi parašęs, tai ir laikau per butinai reikalingą daiktą dėlei lenkiškų nesupratimų, išreikštų augščiaus minėtojų korespondencijojej, duoti reikalingus paaiškinimus.

Kadangi dvi knygos ir keli straipsniai per pastarus du metu išėję po pseudonimu grafo Lelivos, atspausiti užrubežėj ir pateko į Maskoliją nelegališku budu, tad dėl priežasčių, visiems aiškiai suprantamų, apie autoriaus ypata, tai-gi ir apie tai, kad ta pati ypata yra parašiusi visus paminėtus veikalus, jokių paaiškinimų buti negali. Da, apart to, toki paaiškinimai yra ir visai nereikalingi, nės literališkuose veikaluose, ir ypač publicistiškuose, svarbi ne autoriaus ypata, tik tie draugijiniai principai, ant kurių tie veikalai yra paremti. Dėlto vienatinis daiktas, kursai per priežastį „Vienybės“ korespondencijos iš Peterburgo reikalauja išaiškinimo, yra klausymas: ar ištiesų yra koksai nors priešingumas tarp linkmės knygu „Rusiškai lenkiški prietikiai“ ir „Padėjimas lietuvių tautos rusų viešpatystėje“? Pirmoji iš paminėtų knygų apipiesia ir išstato baisingą valdymo Siaur-Vakarinio krašto sistema jos apskritoj veikmėj, nekaltant visai apie jos įtekme ant išsigudrinimo to krašto atskyrių tautų, antroji-gi išstato ypačią įtekme tos pačios sistemos ant išsigudrinimo vienos to krašto tautos, ir tai tautos vietinės — lietuviškos tautos. Tokiu budu abi šitos knygos talpina savyje juridiską ir socialiską apsvarstymą tos pačios sistemos valdymo krašto, ir jei pirmutinė apskritai viską svarsto, o antroji ypačiai, tai iš to tik tiek matyt, kad antroji knyga yra butinai reikalingu ir neatmestinu papildymu pirmosios. Jokio tokiu budu principijališko priešginiavimo tarp tuodviejų augščiaus paminėtų

knygų nėra ir negali būti. Kas žin koksai priešginiavimas galėjo pasirodyti tik supaikušioms ir liguostoms smegenims to neskaitlingo lenkiškos draugijos pulkelio, pasinėrusio nesusiprotėjimuose ir prietaruose, kuris ir šandien, nepaisant ant parodymo visos istorijos, ant svarbiausių sociališkų judėjimų šio amžio ir ant reikalavimų dabartinio laiko, nenori pripažinti tautiško neprigulmingumo Lietuvos Balt- ir Mažgudijos, matydami juose tik įvairumą lenkiškos gentės, reikalauja, kad jie pasiduotų lenkiškai kulturai, lenkiškai kalbai ir apskritai lenkų hegemonijai (vadovystei). Nemislįjam vienok, kad tie priešpatapiniai raritetai iš lenkų tautos būtų skaitlingi Petrapilėj ir galėtų paskleisti kvailus nesupratimus, koki yra išguldyti augščiau paminėtojų „Vienybės“ korespondencijoj.

Yra vienok visame tame da liudnesnė pusė. Kada rusiška sostapilės spauda teip daug kalbėjo apie knygą „Rusiškai-lenkiški prietikiai“, knygą „Padėjimas lietuvių tautos rusų viešpatystėj“, teip-gi ją pasiekusią, pratyli. Paslaptis to pratylėjimo yra ta, kad pirmą knygą stipriai parėmė lenkų magnatai (didžiunai), užsimanūsiejie pasididžiuoti prieš Petrapilės redaktorių, varginga-gi lietuvių tauta, kurios padėjimas kaipo tautos yra išguldytas antroj knygoj, tuotarpu da neturi įtekmingų ir tituluotų globėjų. Kaip Petrapilės literatoriui ir žmogui grynai rusiškos kilmės gėda man dėl mano petrapiliškių draugbrolių prieš slavėniškų ir lietuviškų liuosos Amerikos sunus ir siunciu tiems draugbroliams savo pasišlykštėjimą.

Pensilvanija, 22 Kovo 1897 m.

Autorius knygos „Padėjimas lietuvių tautos rusų viešpatystėj“.

Korespondencijos.

Seinai. Paskutiniame laike pasklido gandas, buk Seinų dijecezija neužlgo gausianti vyskupą; buk Maskolijos valdžia išsiuntusi į Rymą popieras su trimis kandidatais: Baranausku - Kauno sufraganu, Cirtauta - Kauno seminarijos rektorium ir Krajevskiu dabartiniu Seinų administratorium; buk Izvolskis, kursai tapo paskirtas paskutiniame laike pasiuntiniu į Belgradą, pasilikšęs Ryme, iki nebus užtvirtinti Seinams ir kitoms dijecezijoms vyskupai. Šitos žinios iš Peterburgo, visi joms tiki, apie tai kalba ir duoda savo paaiškinimus: kiekvienas rupinasi įspėti, katraš iš šitų kandidatų taps vyskupu Seinuose. Daugiausiai mena ant Baranausko; tai yra žmogus didelio mokslo, augštos doros ir priegtam jau faktiškai vyskupas; jisai be abejojimo yra pirmiausių. Po Baranausku eina

Cirtauta. Bet nieks (bent iš lietuvių) ne laukia, kad vyskupu Seinų galėtų pasilikti administratorius Krajevskis. Per tokį paskyrimą dijecezijai būtų padaryta didelė skriauda: jug tai yra jau karšates apimtas senelis, kursai nuo gyvenimo gal reikalauti skanaus kasnelio ir ramaus kampelio, bet nuo jo jau negalima reikalauti, nė darbštumo, nė energijos. Priegtam jisai yra grynas mozuras, o čia dabar nieks sau negali perstatyti, kad Seinuose sėdėtų vyskupas ne lietuvis. Krajevskis daugių - daugiausiai gali pasilikti Seinų sufraganu; tad, persikraustęs į Lomžą, galėtų užbaigti ramiai savo amžį. Teip mano visi ir tam yra didelis pamatas. Didesnė pusė Seinų dijecezijos susideda iš lietuvių. Paskutiniuose metuose teip subrendo tautiškas supratimas lietuvių Suvalkų gubernijos, kad jie gali reikalauti, idant ir Rymas turėtų po akių jųjį dvasiškus reikalus. Kiek girdėt Rymas jau žino skirtingumą tarp lietuvių ir lenkų. Ir teip vyskupu Seinuose gali būti tiktai lietuvis, tik tada jisai galės pakakinti dvasiškus reikalus visų savo avelių: ir lietuvių ir lenkų. Bet da to ne gana, kad vyskupas būtų lietuvis: jisai turi būti priegtam pilnas energijos, kad apvalytų dijeceziją nuo sąslavų, kurios rinkosi, krovėsi joje per ilgą eilę metų. Vyskupas Vieržbovskis buvo sunkus žmogus, mažai terupinosi apie dvasiškus reikalus savo avelių, daugiausiai sėdėjo sau namie. Paskutiniuose metuose savo amžiaus buvo sunkios ligos apimtas ir faktiškai jau negalėjo užsiimti dijecezija. Valdymas dijecezijos pateko į rankas kanauninko Antanavyčiaus. Jisai valdė jau paskutiniuose metuose vyskupystės Vieržbovskio ir faktiškai valdo prie administratoriaus Krajevskio. Tas valdymas gerai tapo atjaustas visoje dijecezijoje. Viena, niekad Seinų konsistorius nebuvo teip nuolaidus priešais svietišką valdžią, kaip prie Antanavyčiaus. Pvz. Suvalkų kanauninkas nepatinka gubernatoriui. Gubernatorius rašo į konsistorių, kad kanauninką perkeltų į mažą parapiją. Autanavyčius tuo jau perkelia, o ant to vietos atsuncia kanauninką, kursai netik ką žemai lenkiasi prieš gubernatorių ir su noru maskoliškai kalba, bet da ant savo gyvenimo durų prikala lenčiukį su maskolišku parašu, kad tuo paženklinti savo skirtingumą nuo iškelto kanauninko. Pvz. liepia gubernatorių duoti vietą kokiam tai kunigui valkatai, kursai nežinia iš kur atsirado, ir kurio *curriculum vitae* žino tik jei pats gubernatorius — konsistorius duoda ir net išsyk prabašystę. Liepia pvz. gubernatorių jieskoti į Veiverių seminariją prefekto, kursai religiją išguldytų maskoliškai, o ne lietuviškai — konsistorius tuojaus pra-

deda tokio įieškinėti. Žinoma, nė viens doras kunigas negalėjo ant to tikti (kun. Česna net davė pavyzdį, kaip reikia elgtis). Išjėškojo už tai-gi Dubauską, žmogų iš doriškos pusės niekam nevertą; žmogų kursai ėjo į kunigus, kad tik pinigų krauti ir pralobti; žmogų, kuriam geresni kunigai gėdisi ranką paduoti. Dubauskas, užklaustas konsistoriaus, ar tiks būti prefektu, aiškiai davė suprasti, kad „jei maskoliškai“, tai tinkas, „jei lietuviškai“, tai ne.

Konsistorius perstatė, o valdžia, žinoma, tuojaus užtvirtino ir jau metai, kaip Dubauskas sau prefektuonai Veiveriuose. Kovoje už lietuvišką idėją konsistorius ne tik ką mindžioja tą idėją, bet tiesiog atsisuko nuo savo krikščioniškų principų, pavesdamas mokiniams jaunuošenės žmogui, kurio doriška vertybė yra visai nupuolusi.

Prie valdymo Antanavyčiaus ir kunigai pusėtinai pasileido. Susikumavimas su kanauninku užstojo vietą ypatingų nuopelnų, paskiriant geresnes dijecezijs vietas. Nori kunigas gauti geresnią vietą, sakysiu, prabašcystę, butinai turi atvykti į Seinus, žemai pasilenkti ir nėt ranką pabučiuoti kanauninkui, o paskui gerus priešpiečius (ir tai da ne vienus), žinoma, su geru vynu iškelti — tad gal pasitikėti, kad gaus. Arba važiuoja per vakacijas kanauninkas pasiviešėti: saugok Dieve, kad prabaščius neturėtų gero vyno kanauninkui priimti! už kelių mėnesių gali buti nutrauktas į tokį užkaborį, kur nė asų nebus matyti.

Nėra didelės tvarkos ir seminarijoje. Regensas, jaunas da kunigas, taria ir elgiasi teip, kaip taria ir nori kanauninkas. Kada tarp klierikų atsirado lietuviška dvasia, kada jie jie kibo prie skaitymo lietuviškų laikraščių ir knygų, regensas, matomai, po įtekme kanauninko, atsiliepė į klierikus, kad jisai „be pagisailėjimo mėtys už tvoros visas piktžoles.“ Ir teisybė, už lietuvišką 92 metuose išlėkė 2 klieriku, o 93 metuose kanauninkas pats pagal savo užmanymą (be jokios sesijos), pavarė klieriką, pas kurio tėvus policija darė kratą, įieškodama lietuviškų knygų. Lietuviška dvasia dikėčiai susimažino Seinų seminarijoje. Klierikai netik ką beveik dabar neskaityo lietuviškų knygų ir laikraščių, bet bijosi net kalbėti lietuviškai.

Naujai paskirtam vyskupui prisieis atkreipti ant šitų dalykų akį. Galima pasitikėti, kad valdžiai kanauninko bus padarytas galas; kad tarpu kunigų bus įvesta ir palaikoma disciplina, kad susinesimuose su svietiška valdžia bus palaikomi reikalai tikėjimo ir žmonių; kad lietuviška kalba seminarijoje

atgaus netik savo tiesas, bet da apturės ir katedrą, kaip tai yra Kauno seminarijoje.

Nurodysiu da ant poros dalykų klierikų gyvenime. Viena, sistema mokiniams yra niekam netikusi: daugumas mokinčių (ne sakau visi) užduoda iš knygos „nuo šitos vietos iki anai;“ klierikai kala, mažai suprasdami; pakol kala — žino, kaip tik nekala — užmiršta. Tokia sistema kalimo atsipina protą, ir teisybė, tarpu klierikų yra mažai vaikinų išsigudrinusių plačiau.

Antra, higieniškos sąlygos klierikų gyvenimo yra niekam netikusios. Klierikai ne tik sugrusti į kazarmes, kur stokoja ir oro ir šviesos, o užtat dulkių begalė, bet mažai gauna judėti. O kas blogiausiai, kad blogai yra maitinami: iš ryto torielkėlė kruopų, ant pietų šmotelis mėsos, neatsakantis nė pagal savo didumą, nė pagal savo vertybę, o vakare arbata ir už dvylekį bulkutė. O ateis toji nelaiminga gavėnia, tad minta klierikai vienomis tik kruopomis, nėra beveik negauna žuvių ir silkės. Už tai-gi baisiai ir išrodo klierikai. Rodos, kad daugumas iš jų nesenėi iš numirusiųjų prisikėlė — tik skura ir kaulai tebeprisiliko. Nėr ką stebėtis, jei klierikai tankiai suserga. Regensas, netik ką neatkreipia akies ant tų priežasčių, kurios teip susilpnina klierikų organizmą ir į ligą juos gulto, bet da tankiai jiems išmėtinėja, kad jie jie toki silpnadausiai. Matyt jam rodosi, kad Dievo žodžiai geriaus gaivina klierikų kuną, ne kaip šviesa, tyras oras ir geras valgis. Bet patys klierikai, matoma, kitaip mano: jie jie tankiai traukiasi iš seminarijos, kad joje nesuardytų galutinai savo sveikatos (šįmet jau prasišalimo apie penkis). Z.

Kauno gub. Važiuodami Liepojaus-Romnų geležinkeliu, mes, keletas konduktorių-lietuvų, šnekėjome ir dainavome tarp savęs lietuviškai. Tarp Šiaulių ir Radviliškės vienas iš keleivių, prisitartinęs prie mūsų ir norėdamas su mumis užvesti kalbą, užklausė, kaip mes kalbame. Mes atsakėme: lietuviškai. Toliau jis klausė, kodėl tai mes da ir su pasididžiavimu šnekame lietuviškai. „Man rodos, kalbėjo jis, kad tamstoms, kaipo tarnaujantiems ant geležinkelio, priderėtų šnekėti maskoliškai.“ Teip pasakęs, keleivis stengėsi mums parodyti svarbumą maskoliškos, kaipo viešpataujančios kalbos, kurią, pagal jo pasakos, mažne kiekvienas svetimšalis, gyvenęs po maskolių valdžia, stengias išmokti ir vartoti. Pagaliaus, nė vienas lietuvis, išmokęs maskoliškai, neboni šnekėti lietuviškai ir daro išmintingai, nės lietuviška kalba esanti netikusi, pagoniška ir pažeminanti žmogų. Teisingai sako laikraštis „Sviet“, juog visi šventos Maskolijos

pakraščiai pamyľėjo maskolišką kalbą, o tik-tai tasai užkerėtas žemaičių kraštas pasiliko nesumaskolintas. Girdėdami tokį pažeminimą lietuvių, mes, kaip reikiant, gynėmės ir jo sprendiną, ir patį laikraštį „Sviet“ išpeikėme. Mums nesenei buvo patekęs į rankas lakštelis iš vieno laikraščio, kuriame buvo pasakyta: „Kas užgimė laike saulės užtemimo, tas niekuomet netarnaus apšvietimo ministerijai, vienok iš jo gali išeiti savotiškas diplomatas ir atsakantis redaktorius laikraščio „Sviet'o“. Tai-gi tą lakštelį mes ir parodėme tam ponui, pridurdami nuo savęs, kad nėra jam ko girtis su savo tokia nuomone ir savo laikraščiu „Sviet“.

Geležinkelio Pavargėlis ir Gramozdas.

Amerika. Paskiausiam laike amerikiečiai subruzdė. Kaip matyt iš laikraščių, labai daug kalba apie užmanymus, kurie butinai reikalingi yra, ir jei nepritruks energijos, gal ir įvyks šis tas. Jau praėjusį metą buvo paduotas užmanymas „Vienybėje“ įsteigti New Yorke atėvių namus ir daug plunksnų sulaužyta, apie tai berašant, bet pasekmių nė jokių nebuvo. Daug rašė apie tai „Vienybė“, „Lietuva“ ir „Kardas“, o neužtėmyjo, kur branduolys yra. Užmanymas, kaip ir rašymai, buvo ne kunigų išleidžiamuose laikraščiuose, bet da jų neapkenčiamuose, o nekartą buvo net varu verčiami kunigai, kad pirmi duotų ir rinktų ant to namo aukas, darydami kolek-tas bažnyčiose. Buvo užmanyta pinigų rinkti, darant koncertus, teatrus, lioterijas ir kolek-tas. „Palangos Juzės“ draugystė pirmutinė kėlė New-Yorke teatrą, kurio pelną paskyrusi buvo ant atėvių namo, bet teatras visai nepasisekė, nės susiedinės draugystės prie to neprisidėjo ir tą vakarą buvo didis lytus, kurs paskutinius sulaikė nuo teatro. Draugystė, vieton užpelno, prikišo da daugiau kaip 34 dolerius. Antrą teatrą kėlė „Susivienijimas“ per seimą Brooklyne; to nauda daugiau kaip 60 dol., nuplaukė ant Brooklyno bažnyčios. Plymouth'o parapijonys nutarė karabonus bažnyčioje prikalti ir velyk mesti aukas, po kelis centus, ant atėvių namo, ne kaip mesti ir skauradą, kur renka aukas kas nedėlia nežinia kam. Paukštys, leidžiant parapijonims, įtaisė karabonus ir prikaltė bažnyčioje. Buvo jie ten keletą mėnesių. Laikraščiai nedavė kunigams pasilsio už neprisidėjimą. Kun. Burba, perpykęs, atplėšė karabonus ir nusiuntė juos Paukščiui su nemandagia gromata, kurioje rodyja Paukščiui prisikalti karabonus prie durų savo krautuvės — tai greičiaus ten primėsę aukų — o surinktus bažnyčioje 6 dol. ir 6 cent. rodyja pasilaikyti sau, arba nusiųsti P. Mikolainiui.

Laikraščiai da smarkiaus užsipulė ir reikalavo nuo kunigų aukų ir peikė jų organą „Garsą“, kuris nė žodžį apie atėvių namą netaria. Galiausiai padarė kunigai seimą ir nusprendė įsteigti fondą ant atėvių namo, paskirdami 25 dol. Kun. Burba sveikina „Garsą“ (nors pats yra jo prezidentu), už praktišką išrišimą emigrantų namo klausymo ir aukauja į „Garso“ fondą 50 dol. Pinigų, ant atėvių namo paskirtų, nuo redakcijų, draugysčių ir pavienių ypatų yra jau apie 360 dol. Bet tokio namo užlaikymas per metus New-Yorke kaštuos į 2—3000 dol., tai reiks gal da ilgai laukti, kol susirinks užtektinai pinigų.

Antras užmanymas, „Vienybės“ paduotas yra tai įsteigti Tilžėje lietuvišką spaustuvę ir rupintis apie geresnį atlikimą spaudos lietuviškų knygų, kaip ir pasiimti visą knyginių reikalą į savo rankas. Toje spaustuvėje dirbtų vien lietuviai-amerikiečiai (Amerikos ukėsai), nės Did. Lietuvos žmonės Prūsų valdžia išvaro, o amerikiečius negalėtų išvaryti. Tą užmanymą remia „Lietuva“ ir „Rytas“ tiktai. Kun. Žebrys, pirmasis iš kunigų duoda 25 dol. ir žada visame remti. „Garsas“ apie tai tyli. Pinigų ant tos spaustuvės yra paskirta nuo įvairių ypatų į 260 dol., bet jos įkunjijimas, kad galėtų atlikti visokius darbus, reikalauja 10—15000 dol., nės apart visko turėtų sunkią konkurenciją su išigyvenusiais svetimsaliais. „Lietuva“ rodyja tokią spaustuvę įkurti ant akeijų visai mažų. Kokia ateitis sutiks tą spaustuvę, vėliaus regėsime.

Trečias užmanymas, paduotas „Lietuvos“, įrengti viešas skaityklas, kur butų visos lieviškos knygos su laikraščiais ir svetimos naudingos. Zmonės, turintieji laiko, galėtų su nauda jį praleisti, skaitydami knygas ir laikraščius, kiti gautų ant pasiskaitymo ir namo neštis. Toksai užmanymas yra lengviausias įkunyti, nės čia nereikia didelio kapitalo. Chicagoje rodosi tas greičiausiai įvyks, kadangi kunigas Kriauciūnas ketina duoti vietą knygoms ir skaitymui senoje bažnyčioje. Tokiu budu nereiks žmonėms, jei jie pamyľės skaitymą, karčiamose visą laiką pravėpsoti. Kad Amerikos liet. kunigai, paduodami paveikslą, ragintų žmones prie gerų darbų ir aukų, tai daug gero butų galima atsiekti. Žmonės, nors varge gyvena, bet ant ko reikia, duoda nesigailėdami, kas matyti iš bažnyčių, kurios dygsta kaip grybai.

Jug randasi jau apščiai, suprantančių tautiškus reikalus, bet jie toli da neatsveria daugumos. Broad Brook, Conn., buvo užsidėjusi draugystė sv. Izidoriaus ir neilgai tvė-

rusi sugriuvo. Vienas draugas užmanė likusius pinigų 35 dol. paskirti ant atėvių namo arba „Tėvynės Mylėtojų Draugystei“, kaip tai padarė buvusi „Blaivystės“ draugystė Plymouth, Pa., kuri savo turtą per 25 dol. paaukavo „T. M. D.“. Daugumas draugų ant to nesutiko ir nutarė laikyti tuos pinigus, iki kur aplinkėje statys liet. bažnyčią ir ten juos atiduoti.

Nustojus Tilžėje išleisti knygas, Amerikoje pasirodė gana svarbių knygų. „Vienybės“ išleistojos J. Paukštys išleido jau ir antrąją knygą „Lietuvos Istorijos“ Simano Daukanto iki Liublino unijai. Girdėti kad tolesnį tęsimą Istorijos rašo Dr. Szliupas, kuri teipgi bus spaudinama, pirmiau „Vienybėje“ paskui knygoje.

„Lietuvos“ išleistojas A. Olševskis išleido „Rankvedį rašymui gromatų“, „Apie žemę ir kitus svietus, jų buvį ir pabaigą“, „Hygieną arba mokslą apie užlaikymą sveikatos“ — sutaisytas Šerno. Dabar „Lietuvoje“ talpina „Geografiją“ pagal prof. Archibalda Geikie ir kitus, kurią ir atskiroje knygoje išleis. Kun. Milukas išleido vertimą kun. Kaupo „Padėjimas lietuvių tautos rusų viešpatystėje“ grafo Lelivos. Dabar spaudina „Garsė“ K. Donelaičio raštus, „Metų laikai“, kuriuos atskyrum knygoje išleis. Vertimas V. Stagaro „Dunos įieškotojai“ apysaka H. Sienkevyciaus tokiu keliu išėjo jau knygoje. Literališka draugystė prie Susiv. L. A. išleido rusiškoje kalboje gr. Lelivos „Положеніе Литовскаго народа въ Русскомъ Государствѣ“. Tai yra svarbesni amerikiečių nuveikimai. Beto da, „Susivienijimas“ paskyrė 100 dol. premijos ant liet. gramatikos konkurso. Laikas parašymo ir prisiuntimo yra Spalinis šių metų, o jei būtų reikalas, tai prisiuntimui laiką pratęsia.

Kaip lietuviai augštai yra pakilę pramonės šakose, rodo jų apgarsinimai laikraščiuose. „Vienybė“ turi apgarsinus 27 karčiamas, 5 krautuves valgomų daiktų, 1 mėsininką ir 1 banką. „Darbininkas“ turi apgarsinęs 19 karčiamų, 3 krautuves valgomų daiktų, 3 mėsininkus ir 1 gatavų rubų parduotoją. „Saulė“ turi 18 karčiamų, 3 krautuves valgomų daiktų, 2 barzdskučiu, 1 mėsininką, 1 krautuvenę avalų, 1 rubsiuvį ir 1 gatavų rubų parduotoją. „Garsas“ turi 12 karčiamų, 1 graborių, 1 mėsininką ir 1 rubsiuvį. Tuli karčiamninkai yra visuose laikraščiuose apsigarsinę. Matoma, kad amerikiečiai augščiausiai yra pakilę girtuoklystės šakoje. Šį metų Šenandorio lietuviai išskyrė p. Tabarą miesto gaspadorium. „Garsas“, yra didei įpykęs ant „Varpo“ už aprašymą Amerikos

kunigų; džiaugiasi, kad „Varpas“ rečiaus išeis ir tuomi aprašymai sumazės. Žinia, kad kun. A. Milukas į bepročių namą įkištas, yra neteisinga. Jis, atsitraukęs nuo redakcijos „Vienybės“, dirbo kiek galėjo, kad atitraukti jos sądarbininkus, bet nepasisėkė. Apskritai kunigų siekis yra numarinti „Vienybę“, kuri kartais kišasi į kunigų gyvenimą.

Daugmatis.

Ištatai

„Tėvynės Mylėtojų Draugystės“.

§ 1. *Mieris* „T. M. D.“ yra, išleisti lietuviškas moksliskas knygas ir platinti apšvietimą.

§ 2. Draugais gali būti kiekvienas, be skirtumo.

Norintis pristoti draugysten, tesikreipia prie jeib vieno draugystės viršininko.

Visi draugai turi lygias tiesas.

Kiekvienas draugas gauna draugystės išleistų raštų po vieną knygą.

Kiekvienas draugas turi turėti sau už pareigą didinti draugystę, privedant naujus draugus.

§ 3. Kiekvienas draugas, Amerikoje, moka ant metų 60 centų.

Did. Lietuvoje 1 rublj.

Prusų Lietuvoje 2 markes.

Norintieji draugystę pašelpti, pagal norą gali ir daugiau mokėti.

Draugystė priima ir aukas.

§ 4. Apie spaudinimą raštų ir jų vertumą nutaria „literatiškas komitetas“.

§ 5. Raštininkai, kurie savo raštais šelp draugystę, yra priimami kaip garbės draugai.

§ 6. Lietuvoje beturčiams knygos bus dovanojamos per tam išskirtą komitetą.

Pasarga. Dovanojimas arba dalinimas knygų beturčiams Lietuvoje yra tai sunkiausias daiktas, bet draugystė turi viltį, kad atsiras nemenkai draugų ir iš Lietuvos, kurie tą darbą palengvins.

Draugais platinimo knygų komiteto gali būti ir pašaliniai. Kol jie pildo tą priderystę, turi tokias jau tiesas, kaip ir pilni draugystės draugai. Jie kartą ant metų išduoda skaitlių dovanai beturčiams išdailintų knygų.

§ 7. Viršininkai draugystės susideda: iš prezidento, sekretoriaus, kasieriaus, apdirbėjo veikalų draugystės, knyginko, ir literatiško komiteto.

§ 8. Visi nutarimai yra per laikraščius apskelbiami.

Adresai

Centrališkų viršininkų „Tėvynės Mylėtojų Draugystės“.

Prezidentas:

J. Kazakevičia, Bóx 391 Hazleton, Pa.

Sekretorius:

P. Mikolainis, Box 52 Thorp, Wis.

Kasierius:

J. Miliauckas, 308 W. Centre str. Mahanoy City, Pa.

Apdirbėjas:

T. Astramskas, Box 200 Minersville, Pa.

Raštus dėl „T. M. D.“ reikia siusti ant rankų literatiško komiteto:

p. Šerno, „Lietuvos“ redaktoriaus,
924. 33 rd Str.

Chicago, Ill.

Atsiliepinimas.

Savo laiške*) aš norėčiau primint:

I. Specializacija-diferencijacija — didis kultūriškas faktorius (Quasi objektyviška pusė).

II. Prie kėlimo tautos, kaip augšto dalyko, pašaukti labiau apdovanoti vyrai, aiškiai permanantieji 1) dalyką, už kurio imasi, 2) atsakymą už jį (Subjektyviška pusė).

Abudu padėjimu nereikalauja jokių išrodymų: juodu pripažinti mokslo ir gyvenimo ir patys save parodo ant kiekvieno žingsnio. Tą patvirtina ir stovis tautiško mūsų krutėjimo, gyvenimas „Varpo“**) ir kitų laikraščių, kritika mano laiško.

Išsidirbkite programą atsakantį pirmam klausymui, nepereinantį jūsų pajėgų. Dalyks rymos ant tikrų pamatų, tik išsiaiškinus klausymams: Ką ir koku budu gali pasiekti lietuvių tauta?

Ir turinys raštelių, ir padėtas antgalvis „Ką darom“, ir apačioje, vieton pavardės, pastatyta litara S. vertė mus priskirti tą raštelį prie straipsnių — teip „vienai ypatai“ nerašo.

Žodis „programas“ mums ne naujiena. Mes esame ne tik girdėję tą žodį, patys jį atkartoję, bet esame jau bandę programą sustatyti ir ilgoką metą pagal jį dirbę. Koks tamistos programos, mes apsvarstyti negalime,

*) Tai yra laiškas (ne straipsnis), rašytas vienai ypatai, da-gi neužbaigtas, kuriame vietoje perbraukto vardo parašyta „Ką darom?“

**) Priežastis jo įieškokite taikyme atsakymų ant klausimų: kuo gyvena ir gal gyvent lietuvių tauta? Kuo nor gaivinti ją „Varpas“?

nės jo mums neparodei — gali but ir geresnis už musiskį. Bet, kada mes ėmėmės prie darbo, mums mūsų programos išrodė geras. Jeigu mes jį neišpildėme, kaip reikiant, ir šiandien suklumpame, tai tik dėlto, kad ne visi, kurie statė programą, išturėjo iki galo prie darbo ir kad „vyrai labiau apdovanoti, aiškiai permanantieji dalyką, už kurio imasi ir atsakymą už jį“ neina mums į pagelbą — arba visai neprisideda prie nieko, arba tik šukauja, stovėdami išto: „Išsidirbkite programą! išsidirbkite programą!“ Jug tie žodžiai, nors jie išeitų iš labiausiai apdovanotų lupų, jeigu nebus paaiškinti ir sujungti su darbu, liks tiktai tuščiais žodžiais ir iš jų kur kas menkesnė nauda, ne kaip iš darbo, kad ir mažiaus apdovanotų vyrų, kad ir su menkesniu programu. Štai tamista: matai silpnas mūsų programo puses, supranti „ką ir koku budu gali pasiekti lietuvių tauta“, tai dėlko neprisidedi prie darbo ir neatkreipi mus ant kelio, kuriuo eidami galėtume vaisingiau dirbt ir greičiau suteikti Lietuvai laimę? Jug tai tavo stačia priderystė.

Naujos knygos:

Padėjimas Lietuvių tautos Rusų Viespatystėje. Grafo Lelivos. Vertė kun. A. Kaupas. Shenandoah Pa. 1896 m.

Lietuvos Istorija. Simano Dankanto kn. II. Išleido J. Paukštys. Plymouth Pa. 1897.

Apie žemę ir kitus svietus, jų buvį ir pabaigą. Sutaish Šernas. Chicago 1896 m.

Rankvedis gromatų rašymui. Išleido „Lietuva“ Chicago 1896 m.

Istorija Swienyčių Valstijų S. A. Išleido „Lietuva“ Chicago.

Viršininkai. Apysaka. Parašė Perkunas.

Parmazonas. Apysaka. Parašė Šventmikiš.

Lietuvystės praeitis, dabartis ir ateitis. Istoriskai socijologiškas piešinys D-ro J. Šliupo. Baltimore Md. 1897 m.

Pingus ir laiškus į Varpo (ir Ukininko) redakciją siunčiant, reikia šitoksai adresas padėti:

Hrn. Dr. Bruažis, Tilsit (Ostpr.)

Turinys.

Katalikų bažnyčia ir lietuviai Amerikoje. — Narimantas. — Statistiškas tyrinėjimas Did. Lietuvos. — Žvirbliai. — Peržvalga raštų. — Lietuviški ligų vardai. — Iš lietuviškų laikraščių. — Korespondencijos: Seinai, Kauno gub., Amerika. — Įstatai T. M. D. — Atsiliepinimas. — Naujos knygos.